

EUROPEISKA OMBUDSMANNEN

Europeiska ombudsmannen har till uppgift att utreda missförhållanden inom den verksamhet som bedrivs av EU:s institutioner, byråer och organ. Ombudsmannen ingriper antingen på eget initiativ eller efter klagomål som inlämnats av EU-medborgare eller andra fysiska eller juridiska personer med hemvist eller säte i en medlemsstat. Ombudsmannen väljs av Europaparlamentet för en hel valperiod.

RÄTTSLIG GRUND

Artiklarna 20, 24 och 228 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) och artikel 43 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

Ombudsmannens ställning och uppgifter fastställdes av parlamentet i ett beslut av den 9 mars 1994, som fattades efter samråd med kommissionen och med rådets godkännande^[1]. Ombudsmannen antog sedan genomförandebestämmelser för detta beslut. Förfarandena för att välja och avsätta ombudsmannen fastställs i artiklarna 231–233 i parlamentets arbetsordning.

MÅL

Europeiska ombudsmannen inrättades genom Maastrichtfördraget (1992) och ska

- förbättra skyddet för medborgare eller fysiska och juridiska personer med hemvist eller säte i en medlemsstat i samband med missförhållanden inom Europeiska unionens institutioner, organ eller byråer, och
- på det sättet förbättra insynen i och den demokratiska kontrollen av EU-institutionernas beslutsfattande och förvaltning.

A. Ställning

1. Val

a. Krav

Ombudsmannen ska

- uppfylla villkoren för utövandet av det högsta domarämbetet i sitt hemland eller ha den kompetens och de erfarenheter som krävs för att utöva ombudsmannens funktioner,

[1] EGT L 113, 4.5.1994, s. 15 – ändrat genom Europaparlamentets beslut av den 14 mars 2002 (EGT L 92, 9.4.2002, s. 13) och av den 18 juni 2008 (EUT L 189, 17.7.2008, s. 25).

— vara fullständigt oavhängig.

b. Förfarande

Vid början av varje valperiod eller om ombudsmannen avlider, avgår eller avsätts ska Europaparlamentets talman begära nomineringar till ämbetet som ombudsman samt fastställa en tidsfrist för ingivandet av dessa nomineringar. Nomineringarna måste ha stöd av minst 40 ledamöter av Europaparlamentet från minst två medlemsstater. Nomineringarna ska sändas till parlamentets utskott för framställningar, som ska undersöka om kraven är uppfyllda. Utskottet kan begära att få höra kandidaterna. Därefter ska parlamentet rösta om en lista med godkända kandidater. Ombudsmannen väljs med en majoritet av de avgivna rösterna.

2. Mandatperiod

a. Varaktighet

Ombudsmannen väljs av parlamentet efter varje Europaval för hela parlamentets valperiod. Han eller hon kan återväljas.

b. Skyldigheter

Ombudsmannen

- ska vara fullständigt oavhängig i sin ämbetsutövning och tillvarata EU:s intressen och intressena hos dess medborgare och hos fysiska och juridiska personer med hemvist eller säte i EU,
- får vid fullgörande av sina uppgifter inte vare sig begära eller ta emot instruktioner från någon regering, någon institution, något organ eller någon byrå,
- ska avhålla sig från varje handling som är oförenlig med ämbetet,
- får under ämbetsperioden inte åta sig någon annan politisk eller administrativ uppgift eller utöva någon annan verksamhet, vare sig avlönad eller oavlönad.

3. Avsättande

På begäran av parlamentet kan ombudsmannen avsättas av Europeiska unionens domstol om han eller hon inte längre uppfyller de krav som ställs för att utöva sina uppgifter, eller om han eller hon har gjort sig skyldig till allvarlig försummelse.

B. Roll

1. Tillämpningsområde

Ombudsmannen behandlar administrativa missförhållanden vid Europeiska unionens institutioner, organ eller byråer.

a. Ombudsmannen kan anse att ett administrativt missförhållande föreligger om en institution underlåter att iaktta följande:

- Grundläggande rättigheter.
- Rättsliga bestämmelser eller principer.
- Principen om god förvaltning.

Ombudsmannens utredningar gäller främst följande:

- Öppenhet och ansvarsutkrävande.
- Tjänstekultur.
- Respekt för processuella rättigheter.
- Korrekt användning av skönsmässiga bedömningar.
- Respekt för de grundläggande rättigheterna.
- Rekryteringar.
- God förvaltning av EU:s personalfrågor.
- Sund ekonomisk förvaltning.
- Etik.
- Allmänhetens deltagande i EU:s beslutsfattande.

Ungefär en tredjedel av de utredningar som ombudsmannen utför varje år avser avsaknaden av information eller vägran att lämna information.

b. Undantag

Undantagen avser följande ärenden:

- Rättslig verksamhet vid Europeiska unionens domstol och tribunalen. Ombudsmannens utredningar av Europeiska unionens domstol avser endast dess icke-rättsliga verksamhet, till exempel upphandlingar, kontrakt och personalärenden.
- Klagomål på de nationella, regionala eller lokala myndigheterna, även när dessa klagomål avser EU-relaterade frågor.
- Verksamhet som bedrivs av nationella domstolar eller ombudsmän: Ombudsmannen är inte en instans som man kan vända sig till för att överklaga beslut som fattats av dessa domstolar eller ombudsmän.
- Förhållanden som inte tidigare har varit föremål för föreskriven administrativ behandling inom de berörda organisationerna.
- Klagomål riktade mot enskilda EU-tjänstemän i samband med deras uppträdande.

2. Hänvisade ärenden

Ombudsmannen ska företa undersökningar som han eller hon finner berättigade, antingen på eget initiativ eller till följd av klagomål som inlämnats av unionsmedborgare eller andra fysiska eller juridiska personer med hemvist eller säte i en medlemsstat och som antingen riktats till ombudsmannen direkt eller inlämnats genom en ledamot av Europaparlamentet, utom i fall där de fakta som läggs fram är eller har varit underställda rättsliga förfaranden.

3. Undersökningsbefogenheter

Ombudsmannen kan begära information från

- institutionerna och organen, som måste bevilja tillgång till de relevanta handlingarna, såvida det inte finns skäligen grund för sekretess,

- tjänstemän och andra anställda vid EU:s institutioner och organ, som måste avlägga vittnesmål på ombudsmannens begäran även om de fortsatt är bundna av tystnadsplikt,
- medlemsstaternas myndigheter, som måste tillhandahålla all nödvändig information, med undantag för sådan information som inte får överföras enligt lagar eller andra författningar; även i det senare fallet kan dock ombudsmannen få ta del av informationen under förutsättning att han eller hon förbinder sig att inte sprida den vidare.

Om ombudsmannen inte får den begärda hjälpen ska han eller hon underrätta parlamentet, som då ska vidta lämpliga åtgärder. Ombudsmannen kan också samarbeta med ombudsmännen i medlemsstaterna, under förutsättning att det sker i enlighet med gällande nationell lagstiftning. Om det verkar som om informationen rör en straffrättslig fråga ska ombudsmannen emellertid omedelbart underrätta de behöriga nationella myndigheterna och Europeiska byrån för bedrägeribekämpning (Olaf). Om så är lämpligt kan ombudsmannen också underrätta den EU-institution där tjänstemannen eller medarbetaren i fråga arbetar.

4. Undersökningsresultat

I den mån det är möjligt ska ombudsmannen överlägga med den institution eller det organ som berörs för att finna en lösning som tillfredsställer den klagande. Om ombudsmannen upptäcker fel eller försummelser hänvisas hans eller hennes rekommendation till institutionen eller organet i fråga. Institutionen eller organet har då tre månader på sig att lägga fram sin syn på saken inför ombudsmannen. Om ombudsmannen inte godtar de föreslagna rekommendationerna, kan ombudsmannen upprätta en särskild rapport som ska överlämnas till parlamentet. Parlamentet kan i sin tur utarbeta ett betänkande om ombudsmannens särskilda rapport. Därefter ska ombudsmannen underrätta den klagande om undersökningens resultat, om yttrandet från institutionen eller organet i fråga samt om sina eventuella egna rekommendationer.

C. Förvaltning

Ombudsmannen har ett sekretariat vars personal omfattas av de regler som gäller för tjänstemän och andra anställda inom Europeiska unionen. Chefen för sekretariatet utses av ombudsmannen.

D. Verksamhet

Den första ombudsmannen, Jacob Söderman, tjänstgjorde under två mandatperioder, från juli 1995 till den 31 mars 2003. Under hans mandatperiod godtog parlamentet ”Kodexen för god förvaltningssed” (2001). Kodexen är förfaranderegler som tar hänsyn till de principer i EU:s förvaltningsrätt som ingår i domstolens rättspraxis. Kodexen är även inspirerad av nationell lagstiftning. När ombudsmannen undersöker om det har förekommit administrativa missförhållanden utgår han eller hon från kodexens bestämmelser. Kodexen är även ett hjälpmedel och en tillgång för EU:s tjänstemän och uppmanar till högsta tänkbara standarder inom förvaltningen.

Nikiforos Diamandouros var ombudsman från april 2003 till den 14 mars 2013, då han avgick med verkan från och med den 1 oktober 2013. Den 11 juli 2006 lade han fram ett förslag om ändring av ombudsmannens stadga, vilket stöddes av utskottet för

framställningar, parlamentet och rådet. Stadgan ändrades för att stärka och förtydliga ombudsmannens roll, till exempel när det gäller tillgång till handlingar och överföring av sådan information till Olaf som skulle kunna omfattas av dess behörighet.

Den f.d. irländska ombudsmannen, Emily O'Reilly, tillträdde sitt ämbete som Europeisk ombudsman den 1 oktober 2013 efter att ha blivit vald av parlamentet under sammanträdesperioden i juli 2013. Därefter har hon fått förnyat förtroende två gånger, efter valen till Europaparlamentet 2014 och 2019. Hon har ökat synligheten för ombudsmannens roll genom att fokusera på de frågor som är mest relevanta för EU-medborgarna och genom att se till att EU uppfyller de högsta standarderna när det gäller administration, öppenhet och etik. Hon har främjat öppenhet i EU:s beslutsprocess, särskilt i trepartsmöten och i rådet, samt när det gäller lobbyverksamhet, expertgrupper, EU-organ (såsom Europeiska gräns- och kustbevakningsbyrån, Frontex) och internationella förhandlingar (såsom det transatlantiska partnerskapet för handel och investeringar, TTIP). Hon har arbetat för att förbättra reglerna i fråga om visselblåsning, det europeiska medborgarinitiativet och funktionsnedsättningar. Hon har också undersökt fall av administrativa missförhållanden i samband med utnämningen av en före detta generalsekreterare för kommissionen.

EUROPAPARLAMENTETS ROLL

Ombudsmannen är visserligen helt oavhängig i utövandet av sina funktioner men är ändå en parlamentarisk ombudsman. Detta är skälet till att artikel 228 i EUF-fördraget nämns i kapitel 1, som handlar om Europaparlamentet. Ombudsmannen har mycket täta förbindelser med parlamentet, som ensamt ansvarar för att välja – och be EU-domstolen att avsätta – honom eller henne och som även upprättar regler för ombudsmannens funktioner och bistår honom eller henne i undersökningar samt tar emot ombudsmannens rapporter. Varje år utarbetar utskottet för framställningar på grundval av arbetsordningen (artikel 232) ett betänkande om årsrapporten om ombudsmannens verksamhet. I dessa betänkanden har parlamentet upprepade gånger uttryckt sitt helhjärtade stöd för ombudsmannens arbete och framhållit att EU-institutionerna bör samarbeta fullt ut med honom eller henne för att öka öppenheten i EU:s arbete och möjligheterna att utkräva ansvar, särskilt genom att genomföra ombudsmannens rekommendationer. Den 12 februari 2019 antog parlamentet ett förslag till förordning där det föreslogs en uppdaterad stadga för ombudsmannen i syfte att stärka hans eller hennes oberoende och befogenheter. Kommissionen lämnade sitt yttrande den 31 oktober 2019. Texten har överlämnats till rådet för godkännande, så att den slutgiltigt kan antas av parlamentet.

Ottavio Marzocchi
12/2020

